

ಭಗವತ್‌ಪ್ರಾಪ್ತಿ

ಶ್ಲೋಕ - 1

ಅರ್ಜುನ ಉವಾಚ

ಕಿಂ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಿಮಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಕಿಂ ಕರ್ಮ ಪುರುಷೋತ್ತಮ |
ಅಧಿಭೂತಂ ಚ ಕಿಂ ಪ್ರೋಕ್ತಮಧಿದೈವಂ ಕಿಮುಚ್ಯತೇ ||೧||

ಅರ್ಜುನಃ ಉವಾಚ—ಅರ್ಜುನನು ಹೇಳಿದನು; ಕಿಮ್—ಯಾವುದು; ತತ್—ಅದು; ಬ್ರಹ್ಮ—ಬ್ರಹ್ಮ; ಕಿಮ್—ಯಾವುದು; ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್—ಆತ್ಮವು; ಕಿಮ್—ಯಾವುದು; ಕರ್ಮ—ಕಾಮ್ಯ ಕರ್ಮಗಳು; ಪುರುಷ ಉತ್ತಮ—ಪರಮ ಪುರುಷನೇ; ಅಧಿಭೂತಮ್—ಭೌತಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು; ಚ—ಮತ್ತು; ಕಿಮ್—ಯಾವುದು; ಪ್ರೋಕ್ತಮ್—ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ; ಅಧಿದೈವಮ್—ದೇವತೆಗಳು; ಕಿಮ್—ಯಾವುದು; ಉಚ್ಯತೇ—ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಅನುವಾದ

ಅರ್ಜುನನು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದನು — ಪ್ರಭುವೆ, ಪರಮ ಪುರುಷನೇ, ಯಾವುದು ಬ್ರಹ್ಮನ್? ಯಾವುದು ಆತ್ಮ? ಕರ್ಮ ಯಾವುದು? ಈ ಐಹಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾವುದು? ದೇವತೆಗಳು ಯಾರು? ದಯೆಯಿಟ್ಟು ಇದನ್ನು ನನಗೆ ವಿವರಿಸು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ಯಾವುದು ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅರ್ಜುನನ ವಿವಿಧ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಭುವು ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಯೋಗತತ್ವಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಸೇವೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಾತ್ಪರ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನ್, ಪರಮಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಭಗವಾನ್ ಎಂದೂ ಹೆಸರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತವು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವಿಗೂ, ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆತ್ಮಕ್ಕೂ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆತ್ಮವು ದೇಹ, ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ; ಅರ್ಜುನನು ಆತ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವೈದಿಕ ನಿಘಂಟಿನ ಪ್ರಕಾರ ಆತ್ಮ ಶಬ್ದವು ಮನಸ್ಸು, ಆತ್ಮದೇಹ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಜುನನು ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಪುರುಷೋತ್ತಮ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರ ಅರ್ಥ ಆತನು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸ್ನೇಹಿತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಪರಮ ಪುರುಷನು ಖಚಿತವಾದ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಪರಮಾಧಿಕಾರಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

ಶ್ಲೋಕ - 2

ಅಧಿಯಜ್ಞಃ ಕಥಂ ಕೋಽತ್ರ ದೇಹೇಽಸ್ಮಿನ್ಮಧುಸೂದನ |

ಪ್ರಯಾಣಕಾಲೇ ಚ ಕಥಂ ಜ್ಞೇಯೋಽಸಿ ನಿಯತಾತ್ಮಭಿಃ ||೨||

ಅಧಿಯಜ್ಞಃ—ಯಜ್ಞಪತಿಯು; ಕಥಮ್—ಹೇಗೆ; ಕಃ—ಯಾರು; ಅತ್ರ—ಇಲ್ಲಿ; ದೇಹೇ—ಶರೀರದಲ್ಲಿ; ಅಸ್ಮಿನ್—ಈ; ಮಧುಸೂದನ—ಮಧುಸೂದನನೇ; ಪ್ರಯಾಣ ಕಾಲೇ—ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ; ಚ—ಮತ್ತು; ಕಥಮ್—ಹೇಗೆ; ಜ್ಞೇಯಃ ಅಸಿ—ನೀನು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತೀಯೆ; ನಿಯತ ಆತ್ಮಭಿಃ—ಆತ್ಮ ಸಂಯಮಿಗಳಿಂದ.

ಅನುವಾದ

ಮಧುಸೂದನನೇ, ಯಜ್ಞದ ಪ್ರಭುವು ಯಾರು? ಅವನು ದೇಹದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಭಕ್ತಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರು ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ?

ಭಾವಾರ್ಥ

'ಯಜ್ಞದ ಪ್ರಭು' ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರನಾದರೂ ಆಗಬಹುದು, ವಿಷ್ಣುವಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಶಿವನೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಪ್ರಧಾನ ದೇವತೆಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ವಿಷ್ಣು. ಇಂದ್ರನು ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸುವ ದೇವತೆಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ. ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವರು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಯಜ್ಞದ ಪ್ರಭುವು ಯಾರು ಮತ್ತು ಜೀವಿಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಹೇಗೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಅರ್ಜುನನು ಭಗವಂತನನ್ನು ಮಧುಸೂದನ ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಮ್ಮೆ ಕೃಷ್ಣನು ಮಧು ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಂದ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ, ಸಂದೇಹಗಳೇ ಆದ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಅರ್ಜುನನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವಿಸಲೇಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅರ್ಜುನನು ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರುವ ಭಕ್ತ. ಈ ಸಂದೇಹಗಳು ರಾಕ್ಷಸರಂತೆ. ಕೃಷ್ಣನು ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಜುನನು ಇಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು 'ಮಧುಸೂದನ' ಎಂದು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅರ್ಜುನನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರಾಕ್ಷಸೀ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣನು ಸಂಹರಿಸಲಿ ಎಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಕಾಲೇ ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಬಹು ಮಹತ್ವದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಾಡಿದುದೆಲ್ಲ ಸಾವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತದೆ. ಸದಾ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದವರು ಯಾರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಜುನನು ಬಹು ಕಾತರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಕಡೆಯ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿರಬೇಕು? ಸಾವಿನ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನಸ್ಸು ಯೋಗ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ದೇಹದ ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ಮಹಾಭಕ್ತರಾದ ಮಹಾರಾಜ ಕುಲಶೇಖರರು ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. "ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಪ್ರಭುವೇ, ಈಗ ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯದಿಂದ

ಇದ್ದೇನೆ. ಈಗಲೇ ನಾನು ಸಾಯುವುದು ಉತ್ತಮ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಂಸವು ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲದ ನಾಳವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಹುದು." ಈ ಉಪಮಾನವನ್ನು ಬಳಸಲು ಕಾರಣ, ನೀರಿನ ಪಕ್ಷಿಯಾದ ಹಂಸಕ್ಕೆ ಕಮಲದ ಹೂವನ್ನು ಅಗೆಯುವುದೆಂದರೆ ಸಂತಸ. ಕಮಲವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ಒಲವಿನ ಆಟ. ಮಹಾರಾಜ ಕುಲಶೇಖರರು ಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. "ಈಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕ್ಷೋಭೆ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿನ್ನ ಚರಣ ಕಮಲವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ನಾನು ಈಗಲೇ ಸತ್ತರೆ, ನನ್ನ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುವುದೆಂದು ನನಗೆ ನಿಶ್ಚಯ. ಆದರೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾವು ಬರುವ ತನಕ ನಾನು ಕಾಯಬೇಕಾದರೆ ಏನಾಗುವುದೋ ಕಾಣೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನನ್ನ ದೈಹಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ನನ್ನ ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯದು. ಕೂಡಲೇ ಸತ್ತುಹೋಗುವುದೇ ಉತ್ತಮ." ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಚರಣಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಅರ್ಜುನನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 3

ಶ್ರೀ ಭಗವಾನುವಾಚ

ಅಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮಂ ಸ್ವಭಾವೋಽಧ್ಯಾತ್ಮಮುಚ್ಯತೇ |
ಭೂತಭಾವೋದ್ಭವಕರೋ ವಿಸರ್ಗಃ ಕರ್ಮಸಂಜ್ಞತಃ ||೩||

ಶ್ರೀ ಭಗವಾನ್ ಉವಾಚ—ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನು ಹೇಳಿದನು; ಅಕ್ಷರಮ್—ಅವಿನಾಶಿಯಾದ; ಬ್ರಹ್ಮ—ಬ್ರಹ್ಮನ್; ಪರಮಮ್—ದಿವ್ಯನು; ಸ್ವಭಾವಃ—ನಿತ್ಯಸ್ವಭಾವವು; ಅಧ್ಯಾತ್ಮಮ್—ಆತ್ಮವು; ಉಚ್ಯತೇ—ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ; ಭೂತ ಭಾವ ಉದ್ಭವ ಕರಃ—ಜೀವಿಗಳ ಭೌತಿಕ ಶರೀರವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ; ವಿಸರ್ಗಃ—ಸೃಷ್ಟಿಯು; ಕರ್ಮ—ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳು; ಸಂಜ್ಞತಃ—ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವು.

ಅನುವಾದ

ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದನು—ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ದಿವ್ಯಜೀವಿ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅವನ ನಿತ್ಯಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಥವಾ ಆತ್ಮ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೀವಿಗಳ ಭೌತಿಕ ಶರೀರಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕರ್ಮ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಬ್ರಹ್ಮನ್ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ರಚನೆಯು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ್‌ನ ಆಚೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಎನ್ನುವುದು ಜೀವಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ್ ಎನ್ನುವುದು ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವಿಯ ಸಹಜ ಸ್ವರೂಪವು ಅವನು ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ

ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸ್ಥಾನಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದುದು. ಐಹಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಭುವಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಅವನ ಸ್ವಭಾವ. ಆದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ, ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದೇ ಅವನ ಸ್ಥಾನ. ಜೀವಿಯು ಐಹಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಲವು ದೇಹಗಳನ್ನು ಧರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮ ಅಥವಾ ಐಹಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಘಟಿಸುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಯನ್ನು ಜೀವಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಕರೆದಿಲ್ಲ. ಜೀವಾತ್ಮನು ಬೇರೆಬೇರೆ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆತನು ಅಜ್ಞಾನವು ತುಂಬಿದ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಜಡವಸ್ತುವಿನೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತನ್ನನ್ನು ಉತ್ತಮವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆತನು ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೇ ಅಥವಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ಅವನಿಗೆ ಭೌತಿಕ ಅಥವಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶರೀರವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಜೀವದ 84,00,000 ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದರಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಇರುವುದು ಒಂದೇ ಶರೀರ. ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನು ಕರ್ಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಆತನು ಮನುಷ್ಯನಾಗಿ, ದೇವತೆಯಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಿಯಾಗಿ, ಪಶುವಾಗಿ, ಪಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಐಹಿಕ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆತನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಅವನ ಪುಣ್ಯವು ತೀರಿದಾಗ ಆತನು ಮನುಷ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕರ್ಮ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ವೈದಿಕ ಯಜ್ಞಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಬಲಿಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐದು ಬಗೆಯ ಅಗ್ನಿಗಳನ್ನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳು, ಮೋಡಗಳು, ಭೂಮಿ, ಪುರುಷ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐದು ಬಗೆಯ ಆಹುತಿಗಳೆಂದರೆ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಚಂದ್ರಲೋಕದ ಭೋಕ್ತಾರ, ಮಳೆ, ಧಾನ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ವೀರೈ.

ಯಜ್ಞದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೇರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವಿಯು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಯಜ್ಞದ ಪುಣ್ಯವು ಕ್ಷಯಿಸಿದಾಗ ಜೀವಿಯು ಮಳೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಧಾನ್ಯಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ; ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಪುರುಷನು ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅವು ವೀರ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತವೆ; ವೀರ್ಯವು ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಗರ್ಭಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಜೀವಿಯು ಮತ್ತೆ ಮನುಷ್ಯ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ; ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಹೀಗೆ ಚಕ್ರದ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಿಯು ಸಂಸಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿರ್ಗಮಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರುವ ಮನುಷ್ಯನು ಇಂತಹ ಯಜ್ಞಗಳಿಂದ ದೂರವಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತನು ನೇರವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು

ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ; ಹೀಗೆ ಭಗವದ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಲು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ನಿರಾಕಾರವಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜೀವಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ; ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಅವರು ಗೀತೆಯ ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಏಳನೆಯ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಹ ಭಗವಂತನು ಜೀವಿಯನ್ನು 'ನನ್ನ ನಿತ್ಯವಾದ ಒಂದು ಭಾಗ' ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನ ಒಂದು ಭಾಗವಾದ ಜೀವಿಯು ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪತನ ಹೊಂದಬಹುದು. ಆದರೆ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿಗೆ (ಅಚ್ಯುತ) ಎಂದಿಗೂ ಪತನವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ್ ಜೀವಿಯ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವ ಸ್ವೀಕೃತ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ್ (ಜೀವಿ) ಮತ್ತು ಪರಬ್ರಹ್ಮನ್ (ಪರಮ ಪ್ರಭು) ಇವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ನೆನಪಿಡುವುದು ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು.

ಶ್ಲೋಕ - 4

ಅಧಿಭೂತಂ ಕ್ಷರೋ ಭಾವಃ ಪುರುಷಶ್ಚಾಧಿದೈವತಮ್ |

ಅಧಿಯಚ್ಛೋಣಹಮೇವಾತ್ರ ದೇಹೇ ದೇಹಭೃತಾಂ ವರ ||೪||

ಅಧಿಭೂತಮ್—ಭೌತಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು; ಕ್ಷರಃ—ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸುವ; ಭಾವಃ—ಪ್ರಕೃತಿಯು; ಪುರುಷಃ—ವಿರಾಟ್‌ರೂಪವು; ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರರಂತಹ ಸಕಲದೇವತೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಿಶ್ವರೂಪವು; ಚ—ಮತ್ತು; ಅಧಿದೈವತಮ್—ಅಧಿದೈವವು; ಅಧಿಯಚ್ಛಃ—ಪರಮಾತ್ಮನು; ಅಹಮ್—ನಾನು (ಕೃಷ್ಣನು); ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಅತ್ರ—ಈ; ದೇಹೇ—ಶರೀರದಲ್ಲಿ; ದೇಹಭೃತಾಂ—ದೇಹಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ; ವರ—ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನೇ.

ಅನುವಾದ

ಶರೀರಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅರ್ಜುನನೇ, ಸದಾ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಧಿಭೂತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರಂತಹ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಭಗವಂತನ ವಿರಾಟ್‌ರೂಪಕ್ಕೆ ಅಧಿದೈವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲ ಶರೀರಧಾರಿಗಳ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರತಿನಿಧಿತನಾದ ನನಗೆ, ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿಗೆ, ಅಧಿಯಚ್ಛ[ಯಚ್ಛದ ಪ್ರಭು] ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸದಾ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಭೌತಿಕ ಶರೀರಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆರು ಹಂತಗಳನ್ನು ದಾಟುತ್ತವೆ—ಅವು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ, ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ, ಒಂದಿಷ್ಟು ಕಾಲ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಉಪ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ; ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತವೆ; ಅನಂತರ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಧಿಭೂತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಅವರ ವಿಭಿನ್ನ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಈ

ವಿರಾಟ್‌ರೂಪಕ್ಕೆ ಅಧಿದೈವತ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆತ್ಮನ ಜೊತೆಗೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಆಕೃತಿ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಥವಾ ಅಧಿಯಜ್ಞನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏವ ಶಬ್ದವು ತುಂಬ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿ ಭಗವಂತನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನಿಂದ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆತ್ಮದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಪರಮಾತ್ಮನು, ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನು, ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆತ್ಮಗಳ ಕರ್ಮದ ಸಾಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಆತ್ಮದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ವಿವಿಧ ಬಗೆಗಳಿಗೆ ಅವನೇ ಮೂಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ನೀಡಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತ ಆತ್ಮನ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಈ ವಿವಿಧ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ತಂತಾವೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೊಸದಾಗಿ ದೀಕ್ಷೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವನಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಪರಮಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪದ ಬಳಿ ಸಾರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಆತನು ಪ್ರಭುವಿನ ಬೃಹತ್ ವಿರಾಟ್‌ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನ ಕಾಲುಗಳು ಅಧೋಲೋಕಗಳು; ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು; ಊರ್ಧ್ವಲೋಕ ವ್ಯೂಹವು ಆತನ ಶಿರಸ್ಸು. ಈ ವಿರಾಟ್‌ಪುರುಷನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವಂತೆ ನವದೀಕ್ಷಿತನಿಗೆ ಬೋಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 5

ಅಂತಕಾಲೇ ಚ ಮಾವೇವ ಸ್ಮರನ್ಮುಕ್ತಾ ಕಲೇವರಮ್ |

ಯಃ ಪ್ರಯಾತಿ ಸ ಮದ್ಭಾವಂ ಯಾತಿ ನಾಸ್ತತ್ರ ಸಂಶಯಃ ||೫||

ಅಂತಕಾಲೇ—ಬದುಕಿನ ಅಂತಿಮ ಸಮಯದಲ್ಲಿ; ಚ—ಕೂಡ; ಮಾಮ್—ನನ್ನನ್ನು; ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಸ್ಮರನ್—ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ; ಮುಕ್ತಾ—ತೃಪ್ತಿಸಿ; ಕಲೇವರಮ್—ಶರೀರವನ್ನು; ಯಃ—ಯಾರು; ಪ್ರಯಾತಿ—ಹೋಗುತ್ತಾನೋ; ಸಃ—ಅವನು; ಮತ್ ಭಾವಮ್—ನನ್ನ ಭಾವವನ್ನು; ಯಾತಿ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ; ನ ಅಸ್ತಿ—ಇರುವುದಿಲ್ಲ; ಅತ್ರ—ಇಲ್ಲಿ; ಸಂಶಯಃ—ಸಂದೇಹವು.

ಅನುವಾದ

ಅಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಯಾವನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವನೋ ಅವನು ಕೂಡಲೇ ನನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳಿದೆ. ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾತನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೋ ಆತನನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ದಿವ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮ ಪ್ರಭುವು ಪರಿಶುದ್ಧರಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧನು. ಆದುದರಿಂದ ಸದಾ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಿರುವವನೂ ಸಹ ಪರಿಶುದ್ಧರಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧನು. ಸ್ಮರನ್ ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ಅಪರಿಶುದ್ಧ

ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಸ್ಮರಣೆಯು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಾದವನು ಬದುಕಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೇ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ತನ್ನ ಬದುಕಿನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಯಸುವವನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಸ್ಮರಣೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಆದುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಾದವನು ಸದಾ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಹರೇ ಹರೇ / ಹರೇ ರಾಮ, ಹರೇ ರಾಮ, ರಾಮ ರಾಮ ಹರೇ ಹರೇ ಎಂಬ ಮಹಾಮಂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮರದಷ್ಟು ಸಹನೆಯಿರಬೇಕು (ತರೋರ್ ಇವ ಸಹಿಷ್ಣುನಾ) ಎಂದು ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗೆ ಅನೇಕ ಅಡ್ಡಿಗಳು ಎದುರಾಗಬಹುದು. ಆದರೂ ಎಲ್ಲ ಅಡ್ಡಿಗಳನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಆತನು ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಹರೇ ಹರೇ / ಹರೇ ರಾಮ, ಹರೇ ರಾಮ, ರಾಮ ರಾಮ ಹರೇ ಹರೇ ಎಂದು ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಆಗ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು.

ಶ್ಲೋಕ - 6

ಯಂ ಯಂ ವಾಪಿ ಸ್ಮರನ್ ಭಾವಂ ತ್ಯಜತ್ಯನ್ತೇ ಕಲೇವರಮ್ |

ತಂ ತಮೇವೈತಿ ಕೌನ್ತೇಯ ಸದಾ ತದ್ಭಾವಭಾವಿತಃ ||೬||

ಯಮ್‌ಯಮ್—ಯಾವಯಾವ; ವಾ ಅಪಿ—ಒಂದು ವೇಳೆ; ಸ್ಮರನ್—ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ; ಭಾವಮ್—ಭಾವವನ್ನು; ತ್ಯಜತಿ—ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಾನೋ; ಅನ್ತೇ—ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ; ಕಲೇವರಮ್—ಈ ಶರೀರವನ್ನು; ತಮ್‌ತಮ್—ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು; ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಏತಿ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ; ಕೌನ್ತೇಯ—ಕುಂತಿಯ ಮಗನೇ; ಸದಾ—ಯಾವಾಗಲೂ; ತತ್—ಆ; ಭಾವ—ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು; ಭಾವಿತಃ—ಸ್ಮರಿಸುವವನು.

ಅನುವಾದ

ಕುಂತಿಯ ಮಗನಾದ ಅರ್ಜುನನೇ, ವ್ಯಕ್ತಿಯು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವಾಗ ಯಾವ ಭಾವವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವನೋ ಅದೇ ಭಾವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಪಡೆಯುವನು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಸಾವಿನ ವಿಷಮ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ತನ್ನ ಜೀವನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವವನು ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ದಿವ್ಯಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಏನನ್ನೋ ಯೋಚಿಸುವ ಅವನು ಆ ದಿವ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವುದು ನಿಜವಲ್ಲ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ನಾವು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯನು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಭರತ ಮಹಾರಾಜನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಆದರೆ ತನ್ನ ಅಂತ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತನು ಒಂದು ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಆದುದರಿಂದ ಅವನ

ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಆತನು ಒಂದು ಜಿಂಕೆಯ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಜಿಂಕೆಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಆತನು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದರೂ ಆತನು ಪ್ರಾಣಿಯ ದೇಹವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದು ನಿಜ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಜೀವಿತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಯೋಚನೆಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ, ಸಾವಿನ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವನ ಯೋಚನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಜನ್ಮವು ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಸತ್ಯಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದರೆ ಮತ್ತು ಸದಾ ಕೃಷ್ಣನ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿದರೆ ತನ್ನ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನ ದಿವ್ಯಭಾವಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಕೃಷ್ಣಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೌಕಿಕವಾಗಿ ತನ್ಮಯನಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನ ಮುಂದಿನ ಜನ್ಮದ ಶರೀರವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಭೌತಿಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಜನ್ಮದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭಾವವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಲು ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಹರೇ ಹರೇ / ಹರೇ ರಾಮ, ಹರೇ ರಾಮ, ರಾಮ ರಾಮ ಹರೇ ಹರೇ ಎಂದು ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 7

ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವೇಷು ಕಾಲೇಷು ಮಾಮನುಸ್ಮರ ಯುದ್ಯ ಚ |

ಮಯ್ಯರ್ಪಿತಮನೋಬುದ್ಧಿ ಮಾರ್ಪಮೇವೈಷ್ಯಸ್ಯಸಂಶಯಃ ||೭||

ತಸ್ಮಾತ್—ಆದ್ದರಿಂದ; **ಸರ್ವೇಷು**—ಎಲ್ಲ; **ಕಾಲೇಷು**—ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ; **ಮಾಮ್**—ನನ್ನನ್ನು; **ಅನುಸ್ಮರ**—ನೆನೆಸುತ್ತಿರು; **ಯುದ್ಯ**—ಯುದ್ಧಮಾಡು; **ಚ**—ಕೂಡ; **ಮಯಿ**—ನನ್ನಲ್ಲಿ; **ಅರ್ಪಿತ**—ಅರ್ಪಿಸಿದ; **ಮನಃ**—ಮನಸ್ಸು; **ಬುದ್ಧಿಃ**—ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ; **ಮಾಮ್**—ನನ್ನನ್ನು; **ಏವ**—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; **ಏಷ್ಯಸಿ**—ಹೊಂದುತ್ತೀಯೆ; **ಅಸಂಶಯಃ**—ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿಯೂ.

ಅನುವಾದ

ಆದುದರಿಂದ, ಅರ್ಜುನನೇ, ನೀನು ಯಾವಾಗಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅದೇಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ನಿನ್ನ ವಿಧಿತ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ನಿನ್ನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗಳು ನನ್ನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರೆ ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿಯೂ ನೀನು ನನ್ನನ್ನೇ ಹೊಂದುವೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಕೆಲಸಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಈ ಉಪದೇಶವು ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ವಿಧಿತ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಭಗವಂತನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಲೇ ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಬಹುದು. ಇದು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಐಹಿಕ ಕಶ್ಮಲದ ಸೋಂಕಿನಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ

ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಸರುಗಳ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಆತನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 8

ಅಭ್ಯಾಸಯೋಗಯುಕ್ತೇನ ಚೇತಸಾ ನಾನ್ಯಗಾಮಿನಾ |

ಪರಮಂ ಪುರುಷಂ ದಿವ್ಯಂ ಯಾತಿ ಪಾರ್ಥಾನುಚಿನ್ತಯನ್ ||೮||

ಅಭ್ಯಾಸ ಯೋಗ—ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ; ಯುಕ್ತೇನ—ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ; ಚೇತಸಾ—ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ; ನ ಅನ್ಯ ಗಾಮಿನಾ—ವಿಚಲಿತವಾಗದ; ಪರಮಮ್—ಪರಮೋನ್ನತನಾದ; ಪುರುಷಮ್—ದೇವೋತ್ತಮ ಪುರುಷನನ್ನು; ದಿವ್ಯಮ್—ದಿವ್ಯನಾದ; ಯಾತಿ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ; ಪಾರ್ಥ—ಪೃಥ್ವಿಯ ಪುತ್ರನೇ; ಅನುಚಿನ್ತಯನ್—ನಿರಂತರವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ.

ಅನುವಾದ

ಪಾರ್ಥನೇ, ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೋ, ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಡೆಗೂ ಮನಸ್ಸು ಚಲಿಸದಂತೆ ಯಾರ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ನನ್ನಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯವಾಗಿರುವುದೋ ಅವನು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬರುವನು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ಆತನ ಸ್ಮರಣೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಕೃಷ್ಣಸ್ಮರಣೆಯು ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಮಹಾಮಂತ್ರದ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಪುನಶ್ಚೇತನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಶಬ್ದಸ್ವಂದನವನ್ನು ಆಲಿಸುವ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಕಿವಿ, ನಾಲಿಗೆ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅನುಭಾವಧ್ಯಾನವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಬಹು ಸುಲಭ; ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ಇದು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುರುಷಮ್ ಎಂದರೆ ಭೋಗಿಸುವವನು. ಜೀವಿಗಳು ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಅಲ್ಪಾಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ ಅವರಿಗೆ ಐಹಿಕ ಕಲ್ಮಷದ ಸೋಂಕಿದೆ. ಭೋಕ್ತಾರರು ತಾವೇ ಎಂದು ಅವರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪರಮ ಭೋಕ್ತಾರರು ಅವರಲ್ಲ. ನಾರಾಯಣ, ವಾಸುದೇವ ಮುಂತಾಗಿ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಂಶ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಭೋಕ್ತಾರನು ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನೇ ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ತನ್ನ ಆರಾಧನೆಯ ವಸ್ತುವಾದ ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಭಕ್ತನು ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯ ಮೂಲಕ ನಾರಾಯಣ, ಕೃಷ್ಣ, ರಾಮ ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಯೋಚಿಸಬಹುದು. ಈ ಸಾಧನೆಯು ಅವನನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವನ ನಿರಂತರ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನು ದೇವರ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಒಳಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನವೇ ಯೋಗಸಾಧನೆ; ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸದಾ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮನಸ್ಸು ಚಿಂಚಲವಾದದ್ದು. ಆದುದರಿಂದ ಬಲತ್ಕಾರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೊಡುವ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಕಂಬಳಿಹುಳುವಿನದು; ಅದು ಚಿಟ್ಟೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದೇ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಚಿಟ್ಟೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ನಾವು ಸದಾ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಕೃಷ್ಣ ದೇಹರಚನೆಯಂತಹ ದೇಹರಚನೆಯನ್ನೇ ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 9

ಕವಿಂ ಪುರಾಣಮನುಶಾಸಿತಾರಮ್

ಅಕ್ಷೋರಣೀಯಾಂಸಮನುಸ್ಮರೇದ್ ಯಃ |

ಸರ್ವಸ್ಯ ಧಾತಾರಮಚಿನ್ತ್ಸ್ಯರೂಪಮ್

ಆದಿತ್ಯವರ್ಣಂ ತಮಸಃ ಪರಸ್ವಾತ್ ||೯||

ಕವಿಮ್—ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನೂ ತಿಳಿದ; ಪುರಾಣಮ್—ಅತಿ ಪುರಾತನನಾದ; ಅನುಶಾಸಿತಾರಮ್—ನಿಯಂತ್ರಕನಾದ; ಅಕ್ಷೋಃ—ಪರಮಾಣುವಿಗಿಂತ; ಅಣೀಯಾಂಸಮ್—ಚಿಕ್ಕವನಾದ; ಅನುಸ್ಮರೇತ್—ಸದಾ ಚಿಂತಿಸುವನಾದ ; ಯಃ—ಯಾರು; ಸರ್ವಸ್ಯ—ಪ್ರತಿಯೊಂದರ; ಧಾತಾರಮ್—ಪಾಲಕನಾದ; ಅಚಿನ್ತ್ಸ್ಯ—ಗ್ರಹಿಸಲಾಗದ; ರೂಪಮ್—ರೂಪವುಳ್ಳವನನ್ನೂ; ಆದಿತ್ಯವರ್ಣಮ್—ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ; ತಮಸಃ—ಅಂಧಕಾರಕ್ಕೆ; ಪರಸ್ವಾತ್—ಅತೀತನಾದ.

ಅನುವಾದ

ಪರಮ ಪುರುಷನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಲ್ಲವನು, ಅತಿ ಪುರಾತನನು, ನಿಯಂತ್ರಕನು, ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣದಕ್ಕಿಂತ ಸಣ್ಣಗಿರುವವನು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾಲಿಸುವವನು, ಎಲ್ಲ ಐಹಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ಮೀರಿದವನು, ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಮೀರಿದವನು ಮತ್ತು ಸದಾ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಎಂದು ನಾವು ಧ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಅವನು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನು ಮತ್ತು ದಿವ್ಯನಾಗಿದ್ದು ಈ ಐಹಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅತೀತನಾಗಿರುವವನು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಪರಮೋನ್ನತನನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಆತನು ನಿರಾಕಾರನಲ್ಲ ಮತ್ತು ಶೂನ್ಯನಲ್ಲ. ನಿರಾಕಾರವಾದದ್ದನ್ನು ಅಥವಾ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಬಹು ಸುಲಭವಾದದ್ದು. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಭುವು ಪುರುಷ, ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ — ನಾವು ರಾಮ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ ಎನ್ನುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಬಹುದು. ನಾವು ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಯೋಚಿಸಲಿ, ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಯೋಚಿಸಲಿ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೇಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು

ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಭಗವಂತನು ಕವಿ; ಎಂದರೆ ಆತನಿಗೆ ಭೂತ, ವರ್ತಮಾನ ಮತ್ತು ಭವಿಷ್ಯತ್ತುಗಳು ತಿಳಿದಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಲ್ಲವನು. ಅವನು ಅತಿ ಪುರಾತನನು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನೇ ಎಲ್ಲದರ ಮೂಲ; ಎಲ್ಲವೂ ಹುಟ್ಟುವುದು ಅವನಿಂದಲೇ; ಅವನು ವಿಶ್ವದ ಪರಮ ನಿಯಂತ್ರಕ; ಮಾನವ ಕುಲದ ಪಾಲಕ ಮತ್ತು ಅದರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ. ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣವನು. ಜೀವಿಯು ಕೂದಲಿನ ಮೊನೆಯ ಹತ್ತು ಸಾವಿರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗದಷ್ಟಿದೆ; ಭಗವಂತನು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ಮೀರಿ ಸಣ್ಣವನೆಂದರೆ ಅವನು ಈ ಕಣದ ಹೃದಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆತನನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣವಸ್ತುವಿಗಿಂತ ಸಣ್ಣವನು ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಪರಮೋನ್ನತನಾಗಿ ಅವನು ಪರಮಾಣುವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಬಲ್ಲ; ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಣ್ಣದರ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅವನನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಬಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಣ್ಣವನಾದರೂ ಅವನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಇದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲ ಗ್ರಹವ್ಯೂಹಗಳಿಗೂ ಅವನೇ ಆಧಾರ. ಇಂತಹ ಬೃಹತ್‌ಗಾತ್ರದ ಗ್ರಹಗಳು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತೇಲಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ನಾವು ಬಹುಬಾರಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತೇವೆ. ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೀರಿದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮ ಪ್ರಭುವು ಈ ಎಲ್ಲ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಚಿಂತ್ಯ ಎನ್ನುವ ಪದವು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹು ಅರ್ಥವತ್ತಾದದ್ದು. ಭಗವಂತನ ಶಕ್ತಿಯು ನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು; ನಮ್ಮ ಚಿಂತನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಚೆ ಇರುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಚಿಂತ್ಯ ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾರು ವಾದ ಮಾಡಬಹುದು? ಆತನು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಇದ್ದಾನೆ; ಆದರೂ ಅದರಾಚೆ ಇದ್ದಾನೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಈ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಾರದ್ದು; ಅದನ್ನೇ ನಾವು ತಿಳಿಯಲಾರೆವು. ಅದರಾಚೆ ಇರುವುದನ್ನು ನಾವು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲೆವು? ಅಚಿಂತ್ಯ ಎಂದರೆ ಈ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನಾಚೆ ಇರುವುದು; ನಮ್ಮ ವಾದ, ತರ್ಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಊಹಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೂ ನಿಲುಕಲಾರದ್ದು; ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಆದುದರಿಂದ ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದವರು ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಮತ್ತು ಊಹಾತ್ಮಕವಾದ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವೇದಗಳು, ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತದಂತಹ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅವು ಹೇಳಿರುವ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅರಿವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 10

ಪ್ರಯಾಣಕಾಲೇ ಮನಸಾಚಲೇನ

ಭಕ್ತ್ಯಾ ಯುಕ್ತೋ ಯೋಗಬಲೇನ ಚೈವ |

ಭ್ರೂವೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಪ್ರಾಣಮಾವೇಶ್ಯ ಸಮ್ಯಕ್

ಸ ತಂ ಪರಂ ಪುರುಷಮುಪೈತಿ ದಿವ್ಯಮ್ ||೧೦||

ಪ್ರಯಾಣ ಕಾಲೇ—ಮರಣದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ; ಮನಸಾ—ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ; ಅಚಲೇನ—
ವಿಚಲಿತವಾಗದ; ಭಕ್ತ್ಯಾ—ಪೂರ್ಣ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ; ಯುಕ್ತಃ—ತೊಡಗಿದವನಾಗಿ; ಯೋಗಬಲೇನ—

ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ; ಚ—ಕೂಡ; ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಭ್ರುವೋಃ—ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳ; ಮಧ್ಯೇ—ನಡುವೆ; ಪ್ರಾಣಮ್—ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು; ಆವೇಶ್ಯ—ಸ್ಥಾಪಿಸಿ; ಸಮ್ಯಕ್—ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ; ಸಃ—ಅವನು; ತಮ್—ಆ; ಪರಮ್—ದಿವ್ಯವಾದ; ಪುರುಷಮ್—ದೇವೋತ್ತಮ ಪುರುಷನನ್ನು; ಉಷ್ಯತಿ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ; ದಿವ್ಯಮ್—ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ.

ಅನುವಾದ

ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ನಿಶ್ಚಲಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ನಿಶ್ಚಲಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವನು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿಯೂ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಯೋಗಸಾಧಕರು ಜೀವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಬ್ಬುಗಳ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ (ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದವರೆಗೆ) ಏರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರು ಚಕ್ರಗಳ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವ ಷಟ್‌ಚಕ್ರಯೋಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು ಇಂತಹ ಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಆತನು ಸದಾ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯೋಗಬಲೇನ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬಳಸಿರುವುದು ಅರ್ಥವತ್ತಾದದ್ದು; ಏಕೆಂದರೆ ಷಟ್‌ಚಕ್ರಯೋಗದ ಅಥವಾ ಭಕ್ತಿಯೋಗದ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯನು ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ದಿವ್ಯಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರಲಾರನು. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವುದಾದರೂ ಯೋಗಪದ್ಧತಿಯನ್ನು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗವನ್ನು, ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಸಾವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬ ಅಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಯೋಗದ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆಯನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬೇಕು.

ಶ್ಲೋಕ - 11

ಯದಕ್ಷರಂ ವೇದವಿದೋ ವದನ್ತಿ

ವಿಶನ್ತಿ ಯದ್ ಯತಯೋ ವೀತರಾಗಾಃ |

ಯದಿಚ್ಛನ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ ಚರಂತಿ

ತತ್ತೇ ಪದಂ ಸನ್ಸಹೇಣ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯೇ ||೧೧||

ಯತ್—ಯಾವ; ಅಕ್ಷರಮ್—ಓಂಕಾರವನ್ನು; ವೇದ ವಿದಃ—ವೇದಗಳನ್ನು ಅರಿತವರು; ವದನ್ತಿ—

ಹೇಳುತ್ತಾರೋ; **ವಿಶನ್ವಿ**—ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೋ; **ಯತ್**—ಯಾವುದರಲ್ಲಿ; **ಯತಯಃ**—
ಮಹರ್ಷಿಗಳು; **ವೀತರಾಗಾಃ**—ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವವರು; **ಯತ್**—ಯಾವುದನ್ನು; **ಇಚ್ಛಂತಃ**—
ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತ; **ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್**—ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು; **ಚರನ್ವಿ**—ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ; **ತತ್**—
ಆ; **ತೇ**—ನಿನಗೆ; **ಪದಮ್**—ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು; **ಸನ್ಸಹೇಣ**—ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ; **ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯೇ**—
ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅನುವಾದ

ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಂಗತರು, ಓಂಕಾರವನ್ನು ಜಪಿಸುವವರು ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ
ಮಹಾಯತಿಗಳಾದವರು ಬ್ರಹ್ಮನ್‌ನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಬಯಸಿ
ಮನುಷ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಈ
ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಾನು ನಿನಗೆ ಈಗ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವೆನು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ **ಷಟ್‌ಚಕ್ರಯೋಗ**ವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಸಲಹೆ
ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಹುಬ್ಬುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾನೆ.
ಷಟ್‌ಚಕ್ರಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಎನ್ನುವುದು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ
ಇರಬಹುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರಭುವು ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು
ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಅದ್ವಿತೀಯನಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ಹಲವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ಲಕ್ಷಣಗಳು
ಉಂಟು ಎಂದು ಪ್ರಭುವು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿರಾಕಾರವಾದಿಗಳಿಗೆ **ಅಕ್ಷರ** ಅಥವಾ
ಓಂಕಾರವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ್‌ನೂ ಒಂದೇ. ಕೃಷ್ಣನು ಇಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಸಿ ಯತಿಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ನಿರಾಕಾರ
ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವೈದಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಗುರುವಿನೊಂದಿಗೆ
ಸಂಪೂರ್ಣ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತ ಓಂಕಾರದ ಅನುಸಂಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಲು ಮತ್ತು
ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮನ್‌ನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು
ಬ್ರಹ್ಮನ್‌ನ ಎರಡು ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶಿಷ್ಯನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ
ಮುಂದುವರಿಯಲು ಈ ಅಭ್ಯಾಸವು ಬಹಳ ಅಗತ್ಯ; ಆದರೆ ಈಗ ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ
ಬದುಕು ತೀರ ಅಸಾಧ್ಯ. ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ರಚನೆಯು ಎಷ್ಟೊಂದು ಬದಲಾವಣೆ
ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವನದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವ
ಸಾಧ್ಯತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ವಿದ್ಯೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಭಾಗಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಹಲವಾರು ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿವೆ.
ಆದರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲು ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ಸಂಸ್ಥೆಯೇ
ಇಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸದಿದ್ದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.
ಆದುದರಿಂದ ಕಲಿಯುಗಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ನೀಡಿರುವ ಆದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಚೈತನ್ಯ
ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳು ಪರಮೋನ್ನತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪಾವನ ನಾಮವನ್ನು ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ,
ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಹರೇ ಹರೇ / ಹರೇ ರಾಮ, ಹರೇ ರಾಮ, ರಾಮ ರಾಮ ಹರೇ ಹರೇ

ಎಂದು ಸಂಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 12

ಸರ್ವದ್ವಾರಾಣಿ ಸಂಯಮ್ಯ ಮನೋ ಹೃದಿ ನಿರುದ್ಯ ಚ |

ಮೂರ್ಧ್ನ್ಯಾಧಾಯಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಾಣಮಾಸ್ಥಿತೋ ಯೋಗಧಾರಣಾಮ್ ||೧೨||

ಸರ್ವದ್ವಾರಾಣಿ—ದೇಹದ ಎಲ್ಲ ದ್ವಾರಗಳನ್ನು; ಸಂಯಮ್ಯ—ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ; ಮನಃ—ಮನಸ್ಸನ್ನು; ಹೃದಿ—ಹೃದಯದಲ್ಲಿ; ನಿರುದ್ಯ—ಬಂಧಿಸಿ; ಚ—ಮತ್ತು; ಮೂರ್ಧ್ನ್ಯಾ—ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ; ಆಧಾಯ—ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿ; ಆತ್ಮನಃ—ಆತ್ಮನ; ಪ್ರಾಣಮ್—ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು; ಆಸ್ಥಿತಃ—ನೆಲೆಸಿರುವನು; ಯೋಗಧಾರಣಾಮ್—ಯೋಗಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು.

ಅನುವಾದ

ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರುವುದೇ ಯೋಗಸ್ಥಿತಿ. ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮನುಷ್ಯನು ಯೋಗಧಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಲು ಮೊದಲು ಎಲ್ಲ ಇಂದ್ರಿಯಭೋಗದ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನೂ ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಾಹಾರ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜಗತ್ತನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ನೆರವಾಗುವ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಿವಿಗಳು, ಮೂಗು, ನಾಲಿಗೆ ಮತ್ತು ಸ್ಪರ್ಶ ಇವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿಯಂತ್ರಿಸಬೇಕು; ಅವು ತಮ್ಮ ತೃಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮನಸ್ಸು ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ; ಜೀವಶಕ್ತಿಯು ಶಿರಸ್ಸಿನ ತುದಿಗೆ ಏರುತ್ತದೆ. ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಅಭ್ಯಾಸವು ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿ ಎಂದರೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆ. ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ — ಸದಾ ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ — ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಆತನಿಗೆ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 13

ಓಂ ಇತ್ಯೇಕಾಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ವ್ಯಾಹರನ್ಮಾಮನುಸ್ಮರನ್ |

ಯಃ ಪ್ರಯಾತಿ ತ್ಯಜನ್ ದೇಹಂ ಸ ಯಾತಿ ಪರಮಾಂ ಗತಿಮ್ ||೧೩||

ಓಂ—ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಾದ ಓಂಕಾರ; ಇತಿ—ಎಂಬ; ಏಕಾಕ್ಷರಮ್—ಒಂದು ಅಕ್ಷರದ;

ಬ್ರಹ್ಮ—ಪರತತ್ವವನ್ನು; ವ್ಯಾಹರನ್—ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತ; ಮಾಮ್—ನನ್ನನ್ನು (ಕೃಷ್ಣನನ್ನು); ಅನುಸ್ಮರನ್—ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ; ಯಃ—ಯಾರು; ಪ್ರಯಾತಿ—ಹೋಗುತ್ತಾನೋ; ತ್ಯಜನ್—ತ್ಯಜಿಸಿ; ದೇಹಮ್—ಈ ದೇಹವನ್ನು; ಸಃ—ಅವನು; ಯಾತಿ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ; ಪರಮಾಮ್—ಪರಮೋನ್ನತವಾದ; ಗತಿಮ್—ಗತಿಯನ್ನು.

ಅನುವಾದ

ಈ ಯೋಗಧಾರಣೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ವರ್ಣಗಳ ಪರಮ ಸಂಯೋಜನೆಯಾದ ಓಂ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತ, ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಕುರಿತು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಓಂ, ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕೃಷ್ಣನ ನಿರಾಕಾರ ಶಬ್ದವೇ ಓಂ; ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಓಂ ಸೇರಿದೆ. ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಮಂತ್ರದ ಜಪವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಹರೇ ಹರೇ / ಹರೇ ರಾಮ, ಹರೇ ರಾಮ, ರಾಮ ರಾಮ ಹರೇ ಹರೇ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತ ಮನುಷ್ಯನು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಅವನ ಅಭ್ಯಾಸ ರೀತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅವನು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ದಿವ್ಯಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಸೇರುವನು. ಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತರು ಕೃಷ್ಣ ಲೋಕವಾದ ಗೋಲೋಕ ವೃಂದಾವನವನ್ನು ಸೇರುವರು. ಸಾಕಾರವಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗಗನದಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠಲೋಕಗಳೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇತರ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಲೋಕಗಳಿವೆ. ನಿರಾಕಾರವಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚ್ಯೋತಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವರು.

ಶ್ಲೋಕ - 14

ಅನನ್ಯಚೇತಾಃ ಸತತಂ ಯೋ ಮಾಂ ಸ್ಮರತಿ ನಿತ್ಯಶಃ |

ತಸ್ಯಾಹಂ ಸುಲಭಃ ಪಾರ್ಥ ನಿತ್ಯಯುಕ್ತಸ್ಯ ಯೋಗಿನಃ ||೧೪||

ಅನನ್ಯ ಚೇತಾಃ—ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಚಲತೆಯಿಲ್ಲದೆ; ಸತತಮ್—ಯಾವಾಗಲೂ; ಯಃ—ಯಾರು; ಮಾಮ್—ನನ್ನನ್ನು (ಕೃಷ್ಣನನ್ನು); ಸ್ಮರತಿ—ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾನೋ; ನಿತ್ಯಶಃ—ತಪ್ಪದೆ; ತಸ್ಯ—ಅವನಿಗೆ; ಅಹಮ್—ನಾನು; ಸುಲಭಃ—ಹೊಂದಲು ಬಹುಸುಲಭನಾಗಿದ್ದೇನೆ; ಪಾರ್ಥ—ಪೃಥೆಯ ಪುತ್ರನೇ; ನಿತ್ಯ—ತಪ್ಪದೇ; ಯುಕ್ತಸ್ಯ—ನಿರತನಾದ; ಯೋಗಿನಃ—ಭಕ್ತನಿಗೆ.

ಅನುವಾದ

ಪಾರ್ಥ, ಅನನ್ಯಚಿತ್ತನಾಗಿ ಸದಾ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವವನಿಗೆ ನಾನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಲಭ್ಯನು; ಭಕ್ತಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಸದಾ ನಿರತನಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಭಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು ಕಡೆಗೆ ಸೇರುವ ಗುರಿಯನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ಭಕ್ತರನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿವೆ — ಸಂಕಟದಲ್ಲಿರುವವರು, ಕುತೂಹಲಿಗಳು, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಲಾಭವನ್ನು ಬಯಸುವವರು ಮತ್ತು ಊಹಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು. ಮುಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ — ಕರ್ಮಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ ಮತ್ತು ಹಠಯೋಗ. ಈ ಯೋಗಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಶ್ಲೋಕವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜ್ಞಾನ, ಕರ್ಮ, ಹಠ ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವಿಲ್ಲದ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ. **ಅನನ್ಯಚೇತಾ:** ಎನ್ನುವ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಏನನ್ನೂ ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳಿಗೆ ಏರಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುದಾಗಲಿ, ಮೋಕ್ಷವಾಗಲಿ, ಐಹಿಕತೊಡಕುಗಳಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲಿ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಬಯಕೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಚೈತನ್ಯ ಚರಿತಾಮೃತದಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನನ್ನು ನಿಷ್ಕಾಮ ಎಂದರೆ ಸ್ವಹಿತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವನು ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಅವನೊಬ್ಬನಿಗೇ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಶಾಂತಿಯು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುವವರಿಗೆ ಶಾಂತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಯೋಗಿ, ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಅಥವಾ ಹಠಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾರ್ಥ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನಿಗೆ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವಿಚಲಿತ ಭಕ್ತಿ ಇರಿಸಿದವನಿಗೆ ತಾನು ಸುಲಭನು ಎಂದು ಭಗವಂತನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು, ರಾಮ, ನರಸಿಂಹರಂತೆ ಕೃಷ್ಣನ ಹಲವು ವೈಯಕ್ತಿಕ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕೃಷ್ಣನು ಶ್ರೀರಾಮ, ನರಸಿಂಹ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಸ್ವಾಂಶ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಭಕ್ತನು ಈ ಯಾವುದೇ ದಿವ್ಯರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಸೇವೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಇಂತಹ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಇತರ ಯೋಗಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ಪೀಡಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಕಾಟವಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಯೋಗವು ಬಹು ಸರಳವಾದದ್ದು, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಸುಲಭವಾದದ್ದು. ಹಠಕೃಷ್ಣ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಬಹುದು. ಭಗವಂತನು ಎಲ್ಲರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕರುಣಾಮಯನು. ಆದರೆ ನಾವು ಆಗಲೇ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ, ಅತ್ತಿತ್ತ ಚಲಿಸದೆ ಸದಾ ತನ್ನನ್ನೇ ಸೇವಿಸುವವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಒಲವು. ಇಂತಹ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಭಗವಂತನು ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ (ಕಠ ಉಪನಿಷತ್ತು), **ಯಮ್ ವಿವೇಷ ವ್ಯಣುತೇ ತೇನ ಲಭ್ಯಸ್ / ತಸ್ಯೈಷ ಆತ್ಮಾ ವಿವ್ಯಣುತೇ ತನುಂ ಸ್ವಾಮ್**, ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶರಣಾಗತನಾಗಿ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದವನು ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವನು ಇರುವಂತೆ ಅರಿಯಬಲ್ಲ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ (10.10) ಹೇಳಿರುವಂತೆ **ದದಾಮಿ ಬುದ್ಧಿಯೋಗಂ ತಮ್**. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತನ್ನ ದಿವ್ಯರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರುವಂತೆ ಭಗವಂತನು ಇಂತಹ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಇರಬೇಕಾದ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಹತೆ ಎಂದರೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕಾಲ ಅಥವಾ ದೇಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ಸದಾ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವುದು. ಯಾವ ಅಡೆತಡೆಗಳೂ ಇರಬಾರದು. ಎಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ, ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲಿ ಆತನು ತನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರಬೇಕು. ವೃಂದಾವನದಂತಹ ಪವಿತ್ರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಭುವು ವಾಸಮಾಡಿದ ಪವಿತ್ರ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು ವಾಸಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಆದರೂ ವಾಸಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವೃಂದಾವನದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಅದ್ವೈತರು ಚೈತನ್ಯ ಮಹಾಪ್ರಭುಗಳಿಗೆ, "ಪ್ರಭುವೇ, ತಾವು ಎಲ್ಲಿದ್ದರೆ ವೃಂದಾವನವು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ," ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

ಸತತಮ್ ಮತ್ತು **ನಿತ್ಯಶಃ**, ಎಂದರೆ 'ಸದಾ', 'ಕ್ರಮತಪ್ಪಿಸದೆ' ಅಥವಾ 'ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ' ಎಂದರ್ಥ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು ಸದಾ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಅವನನ್ನೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಲಪಬಲ್ಲ ಶುದ್ಧಭಕ್ತನ ಅರ್ಹತೆಗಳು ಇವು. ಎಲ್ಲ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗಿಂತ ಗೀತೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯೋಗಿಗಳು ಐದು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ; (1) **ಶಾನ್ತ ಭಕ್ತ**, ತಟಸ್ಥನಾಗಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವನು; (2) **ದಾಸ್ಯಭಕ್ತ**, ಸೇವಕನಾಗಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನು; (3) **ಸಾಖ್ಯಭಕ್ತ**, ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿ ಇರುವವನು; (4) **ವಾತ್ಸಲ್ಯಭಕ್ತ**, ತಂದೆ ತಾಯಿಯ ಭಾವ ಇರುವವನು; (5) **ಮಾಧುರ್ಯಭಕ್ತ**; ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನಲ್ಲಿ ದಾಂಪತ್ಯ ಪ್ರೇಮಭಾವವಿರುವವನು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ದಿವ್ಯ ಪ್ರೇಮಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದು ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಮರೆಯಲಾರ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಭುವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಲಭ್ಯನು. ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತನು ಪರಮ ಪ್ರಭುವನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಮರೆಯಲಾರ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮ ಪ್ರಭುವು ಶುದ್ಧಭಕ್ತನನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ಮರೆಯಲಾರ. ಮಹಾಮಂತ್ರವಾದ ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಹರೇ ಹರೇ / ಹರೇ ರಾಮ, ಹರೇ ರಾಮ, ರಾಮ ರಾಮ ಹರೇ ಹರೇ ಎನ್ನುವ ಸಂಕೀರ್ತನೆಯ, ಕೃಷ್ಣಪ್ರಚ್ಛಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಮಹಾ ಆಶೀರ್ವಾದವು ಇದೇ.

ಶ್ಲೋಕ - 15

ಮಾಮುಪೇತ್ಯ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ದುಃಖಾಲಯಮಶಾಶ್ವತಮ್ |

ನಾಪ್ನುವಂತಿ ಮಹಾತ್ಮಾನಃ ಸಂಸಿದ್ಧಿಂ ಪರಮಾಂ ಗತಾಃ ||೧೫||

ಮಾಮ್—ನನ್ನನ್ನು; **ಉಪೇತ್ಯ**—ಹೊಂದಿ; **ಪುನಃ**—ಮತ್ತೆ; **ಜನ್ಮ**—ಜನನವನ್ನೂ; **ದುಃಖ ಆಲಯಮ್**—ಕ್ಷೇಶಗಳ ಸ್ಥಾನವಾದ; **ಅಶಾಶ್ವತಮ್**—ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾದ; **ನ** **ಆಪ್ನುವಂತಿ**—ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ; **ಮಹಾ ಆತ್ಮಾನಃ**—ಮಹಾತ್ಮರು; **ಸಂಸಿದ್ಧಿಮ್**—ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು; **ಪರಮಾಮ್**—ಅಂತಿಮವಾದ; **ಗತಾಃ**—ಹೊಂದಿದವರಾಗಿ.

ಅನುವಾದ

ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಯೋಗಿಗಳಾದ ಮಹಾತ್ಮರು ನನ್ನನ್ನು ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ದುಃಖಗಳ ತವರಾದ ಈ ಅಶಾಶ್ವತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಈ ಅಶಾಶ್ವತ ಐಹಿಕ ಪ್ರಪಂಚವು ಜನನ, ಮುಪ್ಪು, ರೋಗ ಮತ್ತು ಸಾವುಗಳ ಸಂಕಟಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದರಿಂದ, ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಪರಮಲೋಕವಾದ ಕೃಷ್ಣಲೋಕ ಅಥವಾ ಗೋಲೋಕ ವೃಂದಾವನವನ್ನು ಸೇರಿದವನು, ಹಿಂದಿರುಗಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪರಮಲೋಕವನ್ನು **ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಪರಮಾ ಗತಿ** ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ; ಬೇರೆ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆ ಲೋಕವು ನಮ್ಮ ಐಹಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೀರಿದೆ ಮತ್ತು ವಿವರಣೆಗೆ ಸಿಲುಕದು. ಆದರೆ ಅದೇ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಗುರಿ. ಮಹಾತ್ಮರು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸೇರಬಯಸುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆದ ಭಕ್ತರಿಂದ ಅಲೌಕಿಕ ಸಂದೇಶಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಅವರು ಕ್ರಮೇಣ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಅಲೌಕಿಕ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ತನ್ಮಯರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಐಹಿಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಏರಲು ಅವರು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಯಾವುದೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನ ಸಹವಾಸ ಇಷ್ಟೇ ಬೇಕು; ಬೇರೇನೂ ಬೇಡ. ಇದು ಬದುಕಿನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಪರಮಾವಧಿ. ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಪರಮ ಪ್ರಭು ಕೃಷ್ಣನ ಸಾಕಾರವಾದಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣಪ್ರಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿನ ಈ ಭಕ್ತರು ಬದುಕಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ — ಎಂದರೆ ಅವರು ಮಹಾತ್ಮರು.

ಶ್ಲೋಕ - 16

ಆಬ್ರಹ್ಮಭುವನಾಲ್ಲೋಕಾಃ ಪುನರಾವರ್ತಿನೋಽರ್ಜುನ |

ಮಾಮುಪೇತ್ಯ ತು ಕೌನ್ತೇಯ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ನ ವಿದ್ಯತೇ ||೧೬||

ಆಬ್ರಹ್ಮಭುವನಾತ್—ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದವರೆಗೆ; ಲೋಕಾಃ—ಲೋಕಗಳು; ಪುನಃ—ಮತ್ತೆ; ಆವರ್ತಿನಃ—ಹಿಂದಿರುಗುವಂತಹವು; ಅರ್ಜುನ—ಅರ್ಜುನನೇ; ಮಾಮ್—ನನ್ನನ್ನು; ಉಪೇತ್ಯ—ತಲಪಿ; ತು—ಆದರೆ; ಕೌನ್ತೇಯ—ಕುಂತೀಪುತ್ರನೇ; ಪುನಃಜನ್ಮ—ಮರುಹುಟ್ಟು; ನ ವಿದ್ಯತೇ—ಎಂದಿಗೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುವಾದ

ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಲೋಕದಿಂದ ಅತಿ ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳೂ ದುಃಖದ ಆವಾಸಗಳೇ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜನನ ಮರಣಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕುಂತಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಅರ್ಜುನನ, ನನ್ನ ನಿವಾಸವನ್ನು ಸೇರಿದವನಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮವಿಲ್ಲ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳು, ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಗಳು, ಹಠಯೋಗಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಯೋಗಿಗಳು ಕೃಷ್ಣನ ದಿವ್ಯ ಆವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಬರದಂತೆ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಕಡೆಗೆ ಅವರು ಭಕ್ತಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಲೋಕಗಳು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಐಹಿಕ ಲೋಕಗಳು; ಅವುಗಳನ್ನು ತಲಪಿದವರು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟು ಸಾವುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂಲೋಕದ ಜನರು ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಏರಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ, ಚಂದ್ರಲೋಕ ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಲೋಕಗಳಂತಹ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವವರು ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಂಚಾಗ್ನಿದ್ಯಾ ಎನ್ನುವ ಯಜ್ಞವು ಮನುಷ್ಯನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ತಲಪುವುದನ್ನು ಸಾಧ್ಯಮಾಡುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಮತ್ತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದವರನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಇನ್ನೂ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಏರಿಸಲಾಗುವುದು. ವಿಶ್ವಪ್ರಳಯದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ನಿತ್ಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಗುವುದು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಮೇಲಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಧರಸ್ವಾಮಿಗಳು ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ —

ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹ ತೇ ಸರ್ವೇ ಸಮ್ರಾಪ್ತೇ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸ್ವರೇ |

ಪರಸ್ಯಾನ್ತೇ ಕೃತಾತ್ಮಾನಃ ಪ್ರವಿಶನ್ತಿ ಪರಂ ಪದಮ್ ||

"ಈ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತು ನಾಶವಾಗುವಾಗ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿರತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಅವರವರ ಬಯಕೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲಾಗುವುದು."

ಶ್ಲೋಕ - 17

ಸಹಸ್ರಯುಗಪರ್ಯಂತಮಹರ್ಯದ್ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಿದುಃ |

ರಾತ್ರಿಂ ಯುಗಸಹಸ್ರಾನ್ತಾಂ ತೇಽಹೋರಾತ್ರವಿದೋ ಜನಾಃ ||೧೭||

ಸಹಸ್ರ—ಒಂದು ಸಾವಿರ; ಯುಗ—ಯುಗಗಳು; ಪರ್ಯಂತಮ್—ಸೇರಿದಂತೆ; ಅಹಃ—ಹಗಲು; ಯತ್—ಯಾವುದು; ಬ್ರಹ್ಮಣಃ—ಬ್ರಹ್ಮನ; ವಿದುಃ—ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ; ರಾತ್ರಿಮ್—ರಾತ್ರಿಯು; ಯುಗ—ಯುಗಗಳು; ಸಹಸ್ರಾನ್ತಾಂ—ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಸಾವಿರದ ಅನಂತರ ಮುಗಿಯುವ; ತೇ—ಅವರು; ಅಹಃ ರಾತ್ರ—ಹಗಲು ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿಗಳನ್ನು; ವಿದಃ—ತಿಳಿಯುವ; ಜನಾಃ—ಜನರು.

ಅನುವಾದ

ಮನುಷ್ಯರ ಲೆಕ್ಕದ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಯುಗಗಳು ಸೇರಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ದಿನ. ಅವನ ರಾತ್ರಿಗೂ ಇಷ್ಟೇ ಅವಧಿ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಐಹಿಕ ವಿಶ್ವದ ಅವಧಿಯು ಮಿತವಾದದ್ದು. ಅದು ಕಲ್ಪಗಳ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಲ್ಪವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ಹಗಲು; ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ಹಗಲೆಂದರೆ ಸತ್ಯ, ತ್ರೇತಾ, ದ್ವಾಪರ ಮತ್ತು ಕಲಿ ಎನ್ನುವ ನಾಲ್ಕುಯುಗಗಳ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಚಕ್ರಗಳು. ಪುಣ್ಯ, ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳು ಸತ್ಯಯುಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳು; ಆಗ ಅಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಪಾಪ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಯುಗದ ಅವಧಿ 17,28,000 ವರ್ಷಗಳು. ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಪಾಪವು ಕಾಲಿಡುತ್ತದೆ; ಈ ಯುಗದ ಅವಧಿ 12,96,000 ವರ್ಷಗಳು. ದ್ವಾಪರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳು ಇನ್ನೂ ಕ್ಷೀಣವಾಗುತ್ತವೆ; ಪಾಪವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ; ಈ ಯುಗದ ಅವಧಿ 8,64,000 ವರ್ಷಗಳು. ಕಡೆಯದಾಗಿ (ನಾವು ಕಳೆದ 5000 ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ) ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯವು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವಂತಾಗಿ ಕಲಹ, ಅಜ್ಞಾನ, ಅಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಪಾಪಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ; ಈ ಯುಗದ ಅವಧಿ 4,32,000 ವರ್ಷಗಳು. ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಪಾಪವು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಈ ಯುಗದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮ ಪ್ರಭುವೇ ಕಲ್ಕಿಯ ಅವತಾರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೊಂದು ಸತ್ಯ ಯುಗವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಯುಗಗಳು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಬಾರಿ ಆವರ್ತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಒಂದು ಹಗಲು. ಅವನ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯೂ ಇಷ್ಟೇ ದೀರ್ಘವಾದದ್ದು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಇಂತಹ ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬದುಕಿದ್ದು ಅನಂತರ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಈ 'ಒಂದು ನೂರು ವರ್ಷಗಳೆಂದರೆ' ಭೂಲೋಕದ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದಂತೆ 311 ಟ್ರಿಲಿಯನ್ ಮತ್ತು 40 ಬಿಲಿಯನ್ ಭೂಮಿಯ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಯುಷ್ಯವು ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯಕರವೂ ಅಂತ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದೂ ಆಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅನಂತತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದು ಮಿಂಚು ಹೊಳೆಯುವಷ್ಟು ಕಾಲದಷ್ಟು ಹ್ರಸ್ವ. ಕಾರಣಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಬ್ರಹ್ಮರಿದ್ದಾರೆ. ಅಟ್ಲಾಂಟಿಕ್ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಮೇಲೆದ್ದು ಮರೆಯಾಗುವಂತೆ ಇವರೂ ಮೇಲೆದ್ದು ಮರೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಅವನ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಐಹಿಕ ವಿಶ್ವದ ಭಾಗಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ನಿರಂತರ ಪರಿವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ.

ಐಹಿಕ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಸಹ ಹುಟ್ಟು, ಮುಪ್ಪು, ರೋಗ ಮತ್ತು ಸಾವುಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ವಿಶ್ವದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ನೇರವಾಗಿ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ — ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಕೂಡಲೆ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಉನ್ನತ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲೋಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಮೇಲೇರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ; ಐಹಿಕ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವೇ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಲೋಕ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳ ವ್ಯೂಹ ನಾಶವಾದಾಗಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಯಮಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದ ಎಲ್ಲ ನಿವಾಸಿಗಳೂ ಸಾವಿನ ವಶವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 18

ಅವ್ಯಕ್ತಾದ್ ವ್ಯಕ್ತಯಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಭವನ್ತ್ಯಹರಾಗಮೇ |
ರಾತ್ರಾಗಮೇ ಪ್ರಲೀಯಂತೇ ತತ್ರೈವಾವ್ಯಕ್ತಸಂಜ್ಞಕೇ ||೧೮||

ಅವ್ಯಕ್ತಾತ್—ಅವ್ಯಕ್ತದಿಂದ; ವ್ಯಕ್ತಯಃ—ಜೀವಿಗಳು; ಸರ್ವಾಃ—ಎಲ್ಲ; ಪ್ರಭವನ್ತಿ—ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಾರೆ; ಅಹಃ ಆಗಮೇ—ಹಗಲಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ; ರಾತ್ರಿ ಆಗಮೇ—ರಾತ್ರಿಯಾಗುವಾಗ; ಪ್ರಲೀಯಂತೇ—ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ; ತತ್ರ—ಅದರಲ್ಲಿ; ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಅವ್ಯಕ್ತ—ಅವ್ಯಕ್ತ; ಸಂಜ್ಞಕೇ—ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿರುವುದರಲ್ಲಿ.

ಅನುವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮನ ಹಗಲಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳು ಅವ್ಯಕ್ತಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ; ಅನಂತರ ರಾತ್ರಿಯಾದಾಗ ಅವರು ಮತ್ತೆ ಅವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 19

ಭೂತಗ್ರಾಮಃ ಸ ಏವಾಯಂ ಭೂತ್ವಾ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಲೀಯತೇ |
ರಾತ್ರಾಗಮೇಽವಶಃ ಪಾರ್ಥ ಪ್ರಭವತ್ಯಹರಾಗಮೇ ||೧೯||

ಭೂತಗ್ರಾಮಃ—ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳ ಸಮುದಾಯವು; ಸಃ—ಆ; ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಅಯಮ್—ಈ; ಭೂತ್ವಾ ಭೂತ್ವಾ—ಪುನಃ ಪುನಃ ಜನಿಸಿ; ಪ್ರಲೀಯತೇ—ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ; ರಾತ್ರಿ—ರಾತ್ರಿಯ; ಆಗಮೇ—ಆಗಮನದಲ್ಲಿ; ಅವಶಃ—ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ; ಪಾರ್ಥ—ಪೃಥಿಯ ಪುತ್ರನೇ; ಪ್ರಭವತಿ—ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಅಹಃ—ಹಗಲಿನ ಸಮಯದ; ಆಗಮೇ—ಬರುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ.

ಅನುವಾದ

ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹಗಲಾದಾಗ ಈ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳು ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ; ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಾದಾಗ, ಅವೆಲ್ಲ ನಿಸ್ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುತ್ತವೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಈ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ ಉಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವ ಹೆಚ್ಚು ಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವರು ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಏರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮತ್ತೆ ಈ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬರಲೇಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮನ ಹಗಲಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನೊಳಗೆ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬಹುದು; ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯಾದಾಗ ಅವರು ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಐಹಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಶರೀರಗಳು ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ದೇಹಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ; ಅವರು ವಿಷ್ಣುವಿನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಹಗಲು

ಬಂದಾಗ ಅವರು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಭೂತ್ವಾ ಭೂತ್ವಾ ಪ್ರಲೀಯತೆ — ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿ ಮತ್ತೆ ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿದಾಗ ಅವರೆಲ್ಲ ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಕೋಟ್ಯಂತರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮತ್ತೆ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಅವರು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅವರು ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮಾಂತ್ರಿಕತೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಬುದ್ಧಿವಂತರು, ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ ಕೃಷ್ಣ ಹರೇ ಹರೇ / ಹರೇ ರಾಮ, ಹರೇ ರಾಮ, ರಾಮ ರಾಮ ಹರೇ ಹರೇ ಎಂದು ಸಂಕೀರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತ ಮಾನವ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಭುವಿನ ಭಕ್ತಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಕೃಷ್ಣನ ದಿವ್ಯ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಪುನರ್ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾನಂದದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 20

ಪರಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತು ಭಾವೋಽನ್ಯೋಽವ್ಯಕ್ತೋಽವ್ಯಕ್ತಾನಾತನಃ |
ಯಃ ಸ ಸರ್ವೇಷು ಭೂತೇಷು ನಶ್ಯತ್ಸು ನ ವಿನಶ್ಯತಿ ||೨೦||

ಪರಃ—ಮೀರಿದ; ತಸ್ಮಾತ್—ಅದನ್ನು; ತು—ಆದರೆ; ಭಾವಃ—ಪ್ರಕೃತಿಯು; ಅನ್ಯಃ—ಇನ್ನೊಂದು; ಅವ್ಯಕ್ತಃ—ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ; ಅವ್ಯಕ್ತಾತ್—ಅವ್ಯಕ್ತವಾದುದಕ್ಕಿಂತ; ಸನಾತನಃ—ಶಾಶ್ವತವು; ಯಃ ಸಃ—ಯಾವ ಅದು; ಸರ್ವೇಷು—ಎಲ್ಲ; ಭೂತೇಷು—ಪ್ರಕಟವಾದವುಗಳಲ್ಲಿ; ನಶ್ಯತ್ಸು—ನಾಶವಾಗುವ; ನ ವಿನಶ್ಯತಿ—ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅನುವಾದ

ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅವ್ಯಕ್ತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿದೆ; ಅದು ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಈ ವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತ ಜಡವಸ್ತುವನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು. ಅದು ಪರಮೋನ್ನತವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಎಂದೂ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲವೂ ನಾಶವಾದಾಗ ಆ ಭಾಗವು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಕೃಷ್ಣನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯು ದಿವ್ಯವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು. ಐಹಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಯು ವ್ಯಕ್ತವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಹಗಲುರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗತಕ್ಕದ್ದು; ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಕ್ತಿಯು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಐಹಿಕ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮತ್ತು ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಪ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 21

ಅವ್ಯಕ್ತೋಽಕ್ಷರ ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ತಮಾಹುಃ ಪರಮಾಂ ಗತಿಮ್ |
ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ನ ನಿವರ್ತಂತೇ ತದ್ಧಾಮ ಪರಮಂ ಮಮ ||೨೧||

ಅವ್ಯಕ್ತಃ—ಅವ್ಯಕ್ತವು; ಅಕ್ಷರಃ—ಅಚ್ಯುತವು; ಇತಿ—ಎಂದು; ಉಕ್ತಃ—ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ತಮ್—ಅದನ್ನು; ಆಹುಃ—ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ; ಪರಮಾಮ್—ಅಂತಿಮವಾದ; ಗತಿಮ್—ಗಮ್ಯಸ್ಥಾನವೆಂದು; ಯಮ್—ಯಾವುದನ್ನು; ಪ್ರಾಪ್ಯ—ಹೊಂದಿ; ನ ನಿವರ್ತನ್ತೇ—ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲವೋ; ತತ್—ಅದು; ಧಾಮ—ವಾಸಸ್ಥಾನವು; ಪರಮಮ್—ಪರಮೋನ್ನತವಾದ; ಮಮ—ನನ್ನ.

ಅನುವಾದ

ಯಾವುದನ್ನು ವೇದಾಂತಿಗಳು ಅವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರ (ಚ್ಯುತಿ ರಹಿತ) ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೋ, ಯಾವುದನ್ನು ಪರಮಗತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಯಾವ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ಸೇರಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನು ಎಂದೂ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅದು ನನ್ನ ಪರಮ ನಿವಾಸ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಬ್ರಹ್ಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ನಿವಾಸವನ್ನು ಚಿಂತಾಮಣಿಧಾಮ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ; ಹೀಗೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳೂ ಕೈಗೊಡುವ ಸ್ಥಳ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಗೋಲೋಕ ವೃಂದಾವನ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಲೋಕವು ಚಿಂತಾಮಣಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಅರಮನೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಗಿದೆ. ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಮರಗಳು ಬಯಸಿದ ಭಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಸುರಭಿ ಹಸುಗಳು ಅಪರಿಮಿತವಾಗಿ ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಈ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಮಂದಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ; ಅವನಿಗೆ ಗೋವಿಂದನೆಂದು ಹೆಸರು. ಅವನೇ ಆದಿಪ್ರಭು; ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳ ಕಾರಣನು. ಪ್ರಭುವು ತನ್ನ ಕೊಳಲನ್ನು (ವೇಣುಂ ಕೃಣನ್ಮಮ್) ನುಡಿಸುವ ಅಭ್ಯಾಸ ಉಂಟು. ಅವನ ದಿವ್ಯ ರೂಪವು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮೋಹಕವಾದದ್ದು — ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ತಾವರೆಯ ದಳಗಳಂತಿವೆ. ಅವನ ದೇಹದ ಬಣ್ಣವು ಮೇಘಗಳ ವರ್ಣದಂತಿದೆ. ಸಹಸ್ರಾರು ಮನ್ಮಥರ ರೂಪವನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯ ಅವನದು. ಆತನು ಕೇಸರಿ ಬಣ್ಣದ ಉಡುಪನ್ನೂ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಾರವನ್ನೂ ಕೂದಲಲ್ಲಿ ನವಿಲುಗರಿಯನ್ನೂ ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಗೋಲೋಕ ವೃಂದಾವನವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಮೋಚ್ಚ ಲೋಕ; ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಲೋಕದ ಒಂದು ಸೂಚನೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರವಾದ ವರ್ಣನೆ ಇದೆ. ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವು (ಕಠ ಉಪನಿಷತ್ತು 1.3.11), ದೇವೋತ್ತಮನ ನಿವಾಸವನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ್ದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಆ ನಿವಾಸವು (ಮನುಷ್ಯನ ಆತ್ಮದ) ಅಂತಿಮ ಗುರಿ (ಪುರುಷಾನ್ ನ ಪರಂ ಕಿಂಚಿತ್ ಸಾ ಕಾಷ್ಮಾ ಪರಮಾ ಗತಿಃ) ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಸೇರಿದವನು ಮತ್ತೆ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕೃಷ್ಣನ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ನಿವಾಸದ ಗುಣ ಒಂದೇ, ಆದುದರಿಂದ ಅವು ಬೇರೆಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಆಗ್ನೇಯಕ್ಕೆ ತೊಂಬತ್ತು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ವೃಂದಾವನವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗಗನದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮ ಗೋಲೋಕ ವೃಂದಾವನದ ಯಥಾಪ್ರತಿ. ಕೃಷ್ಣನು ಭೂಮಿಗಳಿದು ಬಂದಾಗ ಭಾರತದ ಮಥುರಾ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಮಾರು ಎಂಬತ್ತನಾಲ್ಕು ಚದರ ಮೈಲಿಗಳ ವೃಂದಾವನ ಎನ್ನುವ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮೆರೆದನು.

ಶ್ಲೋಕ - 22

ಪುರುಷಃ ಸ ಪರಃ ಪಾರ್ಥ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಲಭ್ಯಸ್ತನನ್ಯಯಾ |

ಯಸ್ಯಾನ್ತಃಸ್ಥಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಯೇನ ಸರ್ವಮಿದಂ ತತಮ್ ||೨೨||

ಪುರುಷಃ—ಪರಮ ಪುರುಷನು; ಸಃ—ಆ; ಪರಃ—ಅವನಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವರಿಲ್ಲದ; ಪಾರ್ಥ—ಪಾರ್ಥನೇ; ಭಕ್ತ್ಯಾ—ಭಕ್ತಿಸೇವೆಯಿಂದ; ಲಭ್ಯಃ—ದೊರಕಬಲ್ಲನು; ತು—ಆದರೆ; ಅನನ್ಯಯಾ—ಶುದ್ಧವಾದ; ಅವಿಚಲಿತವಾದ; ಯಸ್ಯ—ಯಾರ; ಅನ್ತಸ್ಥಾನಿ—ಒಳಗೆ; ಭೂತಾನಿ—ಈ ಎಲ್ಲ ಭೌತಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೋ; ಯೇನ—ಯಾರಿಂದ; ಸರ್ವಮ್—ಎಲ್ಲವೂ; ಇದಮ್—ನಾವು ಕಾಣುವ ಈ; ತತಮ್—ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆಯೋ.

ಅನುವಾದ

ಪಾರ್ಥನೇ, ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ದೇವೋತ್ತಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇರಬಹುದು. ತನ್ನ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆತನು ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಅವನ ಒಳಗೇ ಇವೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಸೇರಿದನಂತರ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಾರದ ಪರಮಗುರಿಯು ಪರಮ ಪುರುಷನಾದ ಕೃಷ್ಣನ ನಿವಾಸವೇ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸಂಹಿತೆಯು ಈ ಪರಮನಿವಾಸವನ್ನು **ಆನಂದ ಚಿನ್ಮಯ ರಸ**, ಎಲ್ಲವೂ ದಿವ್ಯಾನಂದದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಸ್ಥಳ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ವೈವಿಧ್ಯವೆಲ್ಲ ದಿವ್ಯಾನಂದದ ಗುಣವನ್ನೇ ಹೊಂದಿವೆ. ಐಹಿಕವಾದದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಆ ವೈವಿಧ್ಯವು ಸ್ವತಃ ಪರಮ ದೇವನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಸ್ತರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿಯದು. ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ, ಪ್ರಭುವು ಸದಾ ತನ್ನ ಪರಮನಿವಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ, ತನ್ನ ಐಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆತನು ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ. ಆದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಐಹಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆತನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ — ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತು ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಜಗತ್ತು ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದಾನೆ. **ಯಸ್ಯಾನ್ತಃಸ್ಥಾನಿ** ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಆತನು ತನ್ನೊಳಗೆ, ತನ್ನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಶಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಐಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ, ಪೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಇದ್ದಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿ **ಭಕ್ತ್ಯಾ** ಎಂಬ ಪದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ನಿವಾಸವನ್ನು ಅಥವಾ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವೈಕುಂಠ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆ ಪರಮ ನಿವಾಸವನ್ನು ಸೇರಲು ಬೇರಾವ ಮಾರ್ಗವೂ ಇಲ್ಲ. ವೇದಗಳು ಸಹ (ಗೋಪಾಲ ತಾಪನೀ ಉಪನಿಷತ್ತು 3.2) ಪರಮನಿವಾಸವನ್ನೂ, ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. **ಏಕೋ ವಶೀ ಸರ್ವಗಃ ಕೃಷ್ಣಃ**. ಆ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವೋತ್ತಮ ಪರಮ ಪುರುಷನಿದ್ದಾನೆ; ಅವನ ಹೆಸರು ಕೃಷ್ಣ. ಅವನು ಪರಮ ದಯಾಪರ. ಭಗವಂತನು ಅಲ್ಲಿ ಏಕವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ

ತನ್ನನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಲಕ್ಷ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ವೇದಗಳು ಪ್ರಭುವನ್ನು, ಒಂದೆಡೆಯೇ ಇದ್ದರೂ ಹಲವು ಬಗೆಗಳ ಫಲಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತವೆ. ವೈಕುಂಠ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿರುವ ಭಗವಂತನ ಸ್ಥಾಂಶ ವಿಸ್ತರಣೆಗಳು ಚತುರ್ಭುಜರು ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ — ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ಕೇಶವ, ಮಾಧವ, ಅನಿರುದ್ಧ, ಹೃಷೀಕೇಶ, ಸಂಕರ್ಷಣ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಶ್ರೀಧರ, ವಾಸುದೇವ, ದಾಮೋದರ, ಜನಾರ್ದನ, ನಾರಾಯಣ, ವಾಮನ, ಪದ್ಮನಾಭ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪ್ರಭುವು ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಮನಿವಾಸವಾದ ಗೋಲೋಕ ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ, ಎಲ್ಲವೂ ಯೋಗ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಆತನು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ (ಗೋಲೋಕ ಏವ ನಿವಸತಿ ಅಖಿಲಾತ್ಮಭೂತಾಃ) ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಸಂಹಿತೆಯು (5.37) ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿ (ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತು, 6.8) ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಪರಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರ್ ವಿವಿಧೈವ ಶ್ರೂಯತೇ / ಸ್ವಾಭಾವಿಕೇ ಚ್ಛಾನಬಲಕ್ರಿಯಾ ಚ — ಆತನ ಶಕ್ತಿಗಳು ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರ ಎಂದರೆ, ಪರಮ ಪ್ರಭು ಬಹುದೂರ ಇದ್ದರೂ, ವಿಶ್ವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು ಒಂದೇ ಒಂದು ಕುಂದೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಆ ಶಕ್ತಿಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 23

ಯತ್ರ ಕಾಲೇ ತ್ವನಾವೃತ್ತಿಮಾವೃತ್ತಿಂ ಚೈವ ಯೋಗಿನಃ |

ಪ್ರಯಾತಾ ಯಾನ್ತಿ ತಂ ಕಾಲಂ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಭರತವರ್ಷಭ ||೨೩||

ಯತ್ರ—ಯಾವ; ಕಾಲೇ—ಸಮಯದಲ್ಲಿ; ತು—ಮತ್ತು; ಅನಾವೃತ್ತಿಮ್—ಹಿಂದಿರುಗದೇ ಇರುವುದನ್ನು; ಆವೃತ್ತಿಮ್—ಹಿಂದಿರುಗುವುದನ್ನು; ಚ—ಕೂಡ; ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಯೋಗಿನಃ—ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಯೋಗಿಗಳು; ಪ್ರಯಾತಾಃ—ಹೊರಟು ಹೋದ; ಯಾನ್ತಿ—ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ; ತಮ್—ಆ; ಕಾಲಮ್—ಕಾಲವನ್ನು; ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ—ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ; ಭರತಋಷಭ—ಭರತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ.

ಅನುವಾದ

ಭರತ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಅರ್ಜುನನೇ, ಯೋಗಿಯು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಯಾವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಈಗ ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾದ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತರು ತಮ್ಮ ದೇಹಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗ, ಹೇಗೆ ತ್ಯಜಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣನ ಕೈಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸುಲಭವಾಗಿ, ಸಂತಸದಿಂದ ಭಗವದ್ಧಾಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪರಿಶುದ್ಧ ಭಕ್ತರಾಗಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮಯೋಗ, ಚ್ಛಾನಯೋಗ ಮತ್ತು ಹಠಯೋಗಗಳಂತಹ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವರು ದೇಹವನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾದ

ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು; ಆ ಮೂಲಕ ಜನನ ಮರಣಗಳ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾರೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಖಚಿತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಯೋಗಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದರೆ ಈ ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬಿಡುವ ಕಾಲವನ್ನೂ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನೂ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಆತನು ಅಷ್ಟು ಪ್ರವೀಣನಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಆತನು ಸೂಕ್ತವಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದುವುದನ್ನೇ ಅವನ ಯಶಸ್ಸು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಮರಣ ಹೊಂದಿ ಮತ್ತೆ ಬಾರದಂತಾಗಬೇಕಾದರೆ ಮರಣಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಭುವು ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಚಾರ್ಯ ಬಲದೇವ ವಿದ್ಯಾಭೂಷಣರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವ ಕಾಲ ಎನ್ನುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದವು ಕಾಲದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ - 24

ಅಗ್ನಿ ಜ್ಯೋತಿರಹಃ ಶುಕ್ಲಃ ಷಣ್ಮಾಸಾ ಉತ್ತರಾಯಣಮ್ |

ತತ್ರ ಪ್ರಯಾತಾ ಗಚ್ಛಂತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ಜನಾಃ ||೨೪||

ಅಗ್ನಿಃ—ಅಗ್ನಿ; ಜ್ಯೋತಿಃ—ಪ್ರಕಾಶ; ಅಹಃ—ಹಗಲು; ಶುಕ್ಲಃ—ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ; ಷಟ್ ಮಾಸಾಃ—ಆರುತಿಂಗಳುಗಳು; ಉತ್ತರ ಆಯಣಮ್—ಸೂರ್ಯನು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹೋಗುವಾಗ; ತತ್ರ—ಅಲ್ಲಿ; ಪ್ರಯಾತಾಃ—ಗತಿಸುವವರು; ಗಚ್ಛಂತಿ—ಹೋಗುತ್ತಾರೆ; ಬ್ರಹ್ಮ—ಪರತರನಲ್ಲಿಗೆ; ಬ್ರಹ್ಮ ವಿದಃ—ಪರಾತ್ಪರನನ್ನು ತಿಳಿದ; ಜನಾಃ—ಜನರು.

ಅನುವಾದ

ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯ ಪ್ರಭಾವದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ, ಹಗಲು ಶುಭಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ, ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಉತ್ತರಾಯಣದ ಆರು ಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಅಗ್ನಿ, ಬೆಳಕು, ಹಗಲು ಮತ್ತು ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿದಾಗ ಆತ್ಮದ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿದೇವತೆಗಳು ಇವುಗಳ ಮೇಲಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಒಂದು ಹೊಸ ಬದುಕಿನ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಆಗಲಿ, ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಸೇರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ಯೋಗಿಗಳು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವ ಕಾಲವನ್ನು, ಸ್ಥಳವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಬಲ್ಲರು. ಇತರರಿಗೆ ನಿಯಂತ್ರಣವಿಲ್ಲ; ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಶುಭಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅವರು ಜನನ ಮರಣಗಳ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕಾದ ಸಾಧ್ಯತೆಯೇ ಬಹು ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರುವ ಪರಿಶುದ್ಧ

ಭಕ್ತನು ದೇಹವನ್ನು ಶುಭಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಅಶುಭಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಬಿಡಲಿ, ಏರ್ಪಾಟುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಿಡಲಿ, ಆತನಿಗೆ ಜನನ ಮರಣದ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವ ಭಯವಿಲ್ಲ.

ಶ್ಲೋಕ - 25

ಧೂಮೋ ರಾತ್ರಿಸ್ತಥಾ ಕೃಷ್ಣಃ ಷಣ್ಮಾಸಾ ದಕ್ಷಿಣಾಯನಮ್ |

ತತ್ರ ಚಾನ್ವಮಸಮಂ ಚ್ಯೋತಿಯೋಗೀ ಪ್ರಾಪ್ಯ ನಿವರ್ತತೇ ||೨೫||

ಧೂಮಃ—ಹೊಗೆಯು; ರಾತ್ರಿಃ—ರಾತ್ರಿಯು; ತಥಾ ಕೃಷ್ಣಃ—ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷವು; ಷಟ್ ಮಾಸಾ—ಆರುತಿಂಗಳುಗಳು; ದಕ್ಷಿಣಾಯನಮ್—ಸೂರ್ಯನು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗವನ್ನು ದಾಟುವಾಗ; ತತ್ರ—ಅಲ್ಲಿ; ಚಾನ್ವಮಸಮಂ—ಚಂದ್ರಲೋಕದ; ಚ್ಯೋತಿಃ—ಬೆಳಕನ್ನು; ಯೋಗೀ—ಯೋಗಿಯು; ಪ್ರಾಪ್ಯ—ಸೇರಿ; ನಿವರ್ತತೇ—ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ.

ಅನುವಾದ

ಧೂಮಕಾಲದಲ್ಲಿ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ, ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ದಕ್ಷಿಣಾಯನದ ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದುವ ಯೋಗಿಯು ಚಂದ್ರಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಮರಳಿ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತದ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಮುನಿಯು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಯಜ್ಞಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದವರು ಮರಣದ ಅನಂತರ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದ ಆತ್ಮಗಳು ಚಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ (ದೇವತೆಗಳ ಲೆಕ್ಕದಂತೆ) ಸುಮಾರು 10,000 ವರ್ಷಗಳು ಇದ್ದು ಸೋಮರಸ ಪಾನಮಾಡಿ ಸುಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಕಟ್ಟಕಡೆಗೆ ಭೂಮಿಗೆ ಹಿಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಜಡ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಅವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಾರದೆ ಹೋದರೂ ಚಂದ್ರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವರ್ಗದ ಜೀವಿಗಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಶ್ಲೋಕ - 26

ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣೇ ಗತೀ ಹ್ಯೇತೇ ಜಗತಃ ಶಾಶ್ವತೇ ಮತೇ |

ಏಕಯಾ ಯಾತ್ಯನಾವೃತ್ತಿಮನ್ಯಯಾವರ್ತತೇ ಪುನಃ ||೨೬||

ಶುಕ್ಲ—ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷ; ಕೃಷ್ಣೇ—ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ಎಂಬ; ಗತೀ—ಗತಿಸುವ ದಾರಿಗಳು; ಹಿ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ಏತೇ—ಈ ಎರಡು; ಜಗತಃ—ಭೌತಿಕ ಜಗತ್ತಿನ; ಶಾಶ್ವತೇ—ವೇದಗಳ; ಮತೇ—ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ; ಏಕಯಾ—ಒಂದರಿಂದ; ಯಾತಿ—ಹೋಗುತ್ತಾನೆ; ಅನಾವೃತ್ತಿಮ್—ಮರಳಿಬಾರದ್ದಕ್ಕೆ; ಅನ್ಯಯಾ—ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ; ಆವರ್ತತೇ—ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಾನೆ; ಪುನಃ—ಮತ್ತೆ.

ಅನುವಾದ

ವೈದಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬಿಡಲು ಎರಡು ರೀತಿಗಳಿವೆ — ಒಂದು ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ, ಎರಡನೆಯದು ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ. ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದವನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದವನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಆಚಾರ್ಯ ಬಲದೇವ ವಿದ್ಯಾಭೂಷಣರು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಿಂದ (5.10.35) ನಿರ್ಗಮನ ಮತ್ತು ಪುನರಾಗಮನಗಳ ಇದೇ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೆನಪಿಗೆ ನಿಲುಕದ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಊಹಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವರು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಬರುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಶರಣಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ಲೋಕ - 27

ನೈತೇ ಸೃತೀ ಪಾರ್ಥ ಜಾನನ್ ಯೋಗೀ ಮುಹ್ಯತಿ ಕಶ್ಚನ |

ತಸ್ಮಾತ್ಸರ್ವೇಷು ಕಾಲೇಷು ಯೋಗಯುಕ್ತೋ ಭವಾರ್ಜುನ ||೨೭||

ನ—ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ; ಏತೇ—ಈ ಎರಡೂ; ಸೃತೀ—ಭಿನ್ನಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು; ಪಾರ್ಥ—ಪೃಥೆಯ ಮಗನೇ; ಜಾನನ್—ಅವನು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ; ಯೋಗೀ—ಭಗವದ್ಭಕ್ತನು; ಮುಹ್ಯತಿ—ಭ್ರಾಂತಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಕಶ್ಚನ—ಯಾವುದೇ; ತಸ್ಮಾತ್—ಆದ್ದರಿಂದ; ಸರ್ವೇಷು ಕಾಲೇಷು—ಯಾವಾಗಲೂ; ಯೋಗಯುಕ್ತಃ—ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವನು; ಭವ—ಆಗು; ಅರ್ಜುನ—ಅರ್ಜುನನೇ.

ಅನುವಾದ

ಅರ್ಜುನ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಅವರು ಗೊಂದಲಕ್ಕೀಡಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸದಾ ಯೋಗಯುಕ್ತನಾಗಿರು.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಐಹಿಕ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬಿಡುವಾಗ ಆತ್ಮನು ಬಳಸುವ ವಿವಿಧ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಅರ್ಜುನನ ಮನಸ್ಸು ಕಲಕಬಾರದೆಂದು ಕೃಷ್ಣನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಏರ್ಪಾಟಿನಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸುತ್ತಾನೋ ಅಥವಾ ಅಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಗಮಿಸುತ್ತಾನೋ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಭುವಿನ ಭಕ್ತನು ಆತಂಕಪಡಬಾರದು. ಭಕ್ತನ ಮನಸ್ಸು ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿರಬೇಕು. ಅವನು ಹರೇ ಕೃಷ್ಣ ಸಂಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವುದು ಕ್ಲೇಶದಾಯಕ ಎಂದು ಅವನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯನಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾರ್ಗವೆಂದರೆ ಕೃಷ್ಣನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು; ಇದರಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ

ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನ ಮಾರ್ಗವು ಸುರಕ್ಷಿತ, ಖಚಿತ ಮತ್ತು ನೇರವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯೋಗಯುಕ್ತ ಎಂಬ ಪದವು ಅರ್ಥವತ್ತಾದದ್ದು. ಯೋಗದಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿರುವ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಎಲ್ಲ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀ ರೂಪಗೋಸ್ವಾಮಿಯವರು, ಅನಾಸಕ್ತಸ್ಯ ವಿಷಯಾನ್ ಯಥಾರ್ಹಮ್ ಉಪಯುಷ್ಠತಃ — ಮನುಷ್ಯನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತವೈರಾಗ್ಯ ಎನ್ನುವ ಈ ರೀತಿಯಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತನಿಗೆ ಪರಮ ನಿವಾಸಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯು ಖಚಿತಮಾಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಈ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಆತನು ಮನಶ್ಚಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು.

ಶ್ಲೋಕ - 28

ವೇದೇಷು ಯಜ್ಞೇಷು ತಪಃಸು ಚೈವ

ದಾನೇಷು ಯತ್ ಪುಣ್ಯಫಲಂ ಪ್ರದಿಷ್ಟಮ್ |

ಅತ್ಯೇತಿ ತತ್ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿದಿತ್ವಾ

ಯೋಗೀ ಪರಂ ಸ್ಥಾನಮುಪೈತಿ ಚಾದ್ಯಮ್ ||೨೮||

ವೇದೇಷು—ವೇದಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ; ಯಜ್ಞೇಷು—ಯಜ್ಞಾಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ; ತಪಃಸು—ನಾನಾ ವಿಧದ ತಪಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದರಲ್ಲಿ; ಚ—ಕೂಡ; ಏವ—ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ; ದಾನೇಷು—ದಾನಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿ; ಯತ್—ಯಾವ; ಪುಣ್ಯ ಫಲಮ್—ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯದ ಫಲವು; ಪ್ರದಿಷ್ಟಮ್—ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ; ಅತ್ಯೇತಿ—ದಾಟುತ್ತಾನೆ; ತತ್ ಸರ್ವಮ್—ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ; ಇದಮ್—ಇದನ್ನು; ವಿದಿತ್ವಾ—ತಿಳಿದು; ಯೋಗೀ—ಭಕ್ತನು; ಪರಮ್—ಪರಮ; ಸ್ಥಾನಮ್—ಧಾಮವನ್ನು; ಉಪೈತಿ—ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ; ಚ—ಕೂಡ; ಆದ್ಯಮ್—ಮೂಲವಾದ.

ಅನುವಾದ

ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವವನು ವೇದಾಧ್ಯಯನ, ಯಜ್ಞಗಳ ಆಚರಣೆ, ದಾನ ಮಾಡುವುದು ಅಥವಾ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಬರುವ ಫಲಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿಸೇವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು, ಆತನು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮ ಶಾಶ್ವತ ನಿವಾಸವನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ.

ಭಾವಾರ್ಥ

ಏಳು ಮತ್ತು ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಿಸೇವೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತವು; ಈ ಶ್ಲೋಕವು ಈ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ. ಮನುಷ್ಯನು ಒಬ್ಬ ಗುರುವಿನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಗುರುವಿನ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಕಠಿಣ ವ್ರತಗಳನ್ನೂ, ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯು ಗುರುವಿನ

ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವಕನಂತೆ ಇರಬೇಕು ಮತ್ತು ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ಗುರುವಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕು. ಗುರುವಿನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಆತನು ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ; ಎಂದಾದರೂ ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವುದನ್ನು ಮರೆತರೆ ಶಿಷ್ಯನು ಉಪವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಆಚರಣೆಗೆ ಇವು ಕೆಲವು ವೈದಿಕ ತತ್ವಗಳಾಗಿವೆ.

ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿನ ಬಳಿ ಐದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವೇದಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ಅವನು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಸ್ವಭಾವದ ಮನುಷ್ಯನಾಗಬಹುದು. ವೇದಾಭ್ಯಾಸವು ಆರಾಮಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಊಹಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವರ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಇಲ್ಲ; ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ಶೀಲವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು. ಈ ಶಿಕ್ಷಣದ ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗೆ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಅನುಮತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಗೃಹಸ್ಥನಾಗಿದ್ದಾಗ ಆತನು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ದೇಶ, ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕ, ರಾಜಸ, ತಾಮಸಗಳಲ್ಲಿನ ದಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿವೇಚನೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ದಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಾನಪ್ರಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವುದು, ಮರದ ತೊಗಟೆಗಳನ್ನು ಉಡುಪಾಗಿ ಧರಿಸುವುದು, ಕ್ಷೌರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಮೊದಲಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಕಠಿಣ ತಪಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ಗೃಹಸ್ಥ, ವಾನಪ್ರಸ್ಥ ಮತ್ತು ಸನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕಿನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಹಂತಕ್ಕೆ ಏರುತ್ತಾನೆ. ಕೆಲವರನ್ನು ಅನಂತರ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಗಳಿಗೆ ಏರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ; ಅವರು ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿದಾಗ ನಿರಾಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಯೋತಿಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವೈಕುಂಠಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಕೃಷ್ಣಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ವೈದಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿರುವ ಮಾರ್ಗ ಇದು.

ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಸೊಗಸೆಂದರೆ, ಭಕ್ತಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗುವುದರ ಮೂಲಕ ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಶ್ರಮಗಳ ವಿವಿಧ ವಿಧಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ದಾಟಿಹೋಗಬಹುದು.

ಇದಂ ವಿದಿತ್ವಾ ಎನ್ನುವ ಮಾತುಗಳು, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಆದೇಶಗಳನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ವಿದ್ವತ್ತಿನಿಂದ ಅಥವಾ ಊಹಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಇವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಾರದು; ಇವನ್ನು ಭಕ್ತರ ಚೊತೆಗೆ ಕೇಳಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದವರೆಗಿನ ಭಾಗ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ತಿರುಳು. ಮೊದಲನೆಯ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಕಡೆಯ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು, ಭಗವಂತನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವ ಮಧ್ಯದ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಕವಚವಿದ್ದಂತೆ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು — ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮಧ್ಯದ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು — ಭಕ್ತರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಯೋಗವು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಅವನ ಬದುಕು ಎಲ್ಲ ತಪಸ್ಸು, ಯಜ್ಞಗಳು, ದಾನಗಳು, ಊಹೆಗಳು, ಮೊದಲಾದುವನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿ ಭವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಎಲ್ಲ ಫಲಗಳನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಂದರಿಂದಲೇ ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ಇರುವಾತನು ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತರಿಂದ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ, ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಭಕ್ತರು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಉದ್ದೇಶವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣನ ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತರಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕು; ಊಹಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವವರಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಗುರುತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಭಕ್ತನಿಗಾಗಿ ಹುಡುಕಿ ಕಡೆಗೆ ಭಕ್ತನ ಸಹವಾಸವು ದೊರೆತಾಗ ಆತನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಕ್ತನ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಭಕ್ತಿಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ; ಈ ಸೇವೆಯು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅಥವಾ ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು, ಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲೆ, ರೂಪ, ವಿನೋದ, ಹೆಸರು ಮತ್ತು ಇತರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಇರಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನೂ ದೂರಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದೇಹಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಆತನು ಸ್ಥಿರವಾದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಆತನು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತಾನೆ ಮತ್ತು ಸದಾ ಕೃಷ್ಣಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದುವರಿದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಆತನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಬದುಕಿನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಈ ಹಂತವು ಭಕ್ತನನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನ ನಿವಾಸವಾದ ಗೋಲೋಕ ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಸಾಧ್ಯಮಾಡುತ್ತದೆ; ಅಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಸುಖಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ "ಭಗವತ್‌ಪ್ರಾಪ್ತಿ" ಎಂಬ ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಭಕ್ತಿವೇದಾಂತ ಭಾವಾರ್ಥವು ಮುಗಿಯಿತು.